

Ritoókné Szalay Ágnes

„MERT AZELŐTT PHOEBUS MELLETT
NEVELKEDTEM,
ONNÉT ELSZAKADVÁN MARS SZOLGÁJA
LETTEM.”¹

A címben idézett sorokkal vallja be Gyöngyösi István hőse 1695-ben a fiát kereső, bánatos Venusnak, hogy neki eddig se ideje, se alkalma nem volt megismerni a „Csalárd Cupidót”. Az ifjú maga mentetése nem talál megértésre. Venus „boszonzkodva” kioktatja: „Tudnod kell: mind Phoebus mind Mars holdul oda”.² Tudjuk is, hogyne tudnánk. Már éppen száz évvel korábban, 1594-ben, Balassi Bálint is csak az „Arte et Marte” jelmonddal ábrázoltatta magát a családi ősgaléria számára. Jóllehet a kortársak is tudták, az utókor is jól tudja, hogy ő igazán Cupidónak is „holdul” vala.

Gyöngyösi tapasztalatlan ifjának mi hitelt adunk. Ő ugyanis a távoli költő előd nyomdokain járt, Janus Pannonius gondolatait idézte. Janus panaszkodott többször is a fönt idézett formulával megváltozott élethelyzetére. Először talán a jó barát Galeotto Marziónak írta egy levelében: „Ego deinceps si Phoebum non possum, Martem colam”.³ Amikor unokabátyja Vitéz Mihály egy pajzsot ajándékozott neki, ezt a következő verssel köszönte meg:

„Misisti clypeum nobis. Si miseris hastam,
Martis ero, Phoebi qui modo miles eram.”⁴

A gondolatsor teljes kifejtését az ekkor sorsával már nagyon elégedetlen költő az ifjú pályatársnak, Vetési Lászlónak írt versében olvashatjuk:

„... Tempus erat, cum me Musarum plectra tenebant,
dulcis et Aonio potus ab amne liquor.

¹ GYÖNGYÖSI István, *Csalárd Cupido*, kiad. JANKOVICS József, NYERGES Judit, Budapest, Balassi, 2003, I/25, 14.

² *Uo.*, I/27, 14.

³ *Iani Pannonii Opusculorum pars altera*, ed. S. TELEKI, Traiecti ad Rhenum, 1784, II., 99–100.

⁴ *Iani Pannonii Opera Quae Manserunt Omnia*, Vol. I., *Epigrammata*, Fasc. 1., *Textus*, ed. Iulius MAYER, sim. add. Ladislaus TÖRÖK, Budapest, Balassi, 2006, 446, 255.

Nunc Marti miles, non Phoebos servio vates,
obstrepiet et molli buccina rauca lyrae.”⁵

A „servio” és a megfelelője, a „szolgája lettem” félreérthetetlenül utal Gyöngyösi mintájára. Még akkor is így van ez, ha a két úr szolgálata Gyöngyösi-nél csak az ifjú korára céloz. Még csak a tanuláson és a katonai szolgálaton van túl. Janusnál már a leszámolás tanúi vagyunk, élete alkotó korszakától búcsúzik, a pusztítás, pusztulás szolgája lesz.

---

⁵ *Uo.*, 444, 254.